

СТАТИСТИКА

УДК 331.05:005.52

АНАЛІЗ СУЧАСНОГО СТАНУ РИНКУ ПРАЦІ УКРАЇНИ

ANALYSIS OF THE CURRENT STATE OF THE MARKET OF LABOR UKRAINE

Сьомченко В.В.

кандидат економічних наук,
доцент кафедри обліку та оподаткування,
Запорізький національний університет

Кобець А.О.

студентка економічного факультету,
Запорізький національний університет

Somchenko Viktoriya

Candidate of Economic Sciences, Associate Professor,
Department of Accounting and Taxation,
Zaporizhzhya National University

Kobets Anastasiya

Student, Faculty of Economics,
Zaporizhzhya National University

У статті розглянуто загальну ситуацію, що склалась на ринку праці України за останні роки. Проаналізовано причини безробіття серед населення, визначено структуру зайнятого населення, а також зайняте населення за видами економічної діяльності. Найбільш гострою проблемою українського ринку праці є неефективна зайнятість. Вона визначає ступінь відставання від розвинених країн щодо продуктивності праці, безробіття, прихованого безробіття, а також невідповідність скорочення виробництва чисельності зайвої робочої сили. Також встановлено причини безробіття та зменшення зайнятості населення. Виявлено, що для кращого функціонування ринку праці потрібно працювати задля розвитку соціально-економічної політики. Особлива роль у сприянні ефективному функціонуванню ринку праці належить прийняттю концепції, яка би передбачала стимулювання інноваційної розбудови інституційного забезпечення ринку праці. Стратегія розвитку ефективного національного ринку праці повинна базуватись на інноваційній спрямованості діяльності його інститутів задля збільшення конкурентоспроможності робочої сили та підвищення ефективності її використання в регіонах.

Ключові слова: ринок праці, зайнятість, безробіття, оплата праці, економічна активність населення.

В статье рассмотрена общая ситуация, сложившаяся на рынке труда Украины за последние годы. Проанализированы причины безработицы среди населения, определена структура занятого населения, а также занятое население по видам экономической деятельности. Наиболее острой проблемой украинского рынка труда является неэффективная занятость. Она определяет степень отставания от развитых стран по производительности труда, безработице, скрытой безработице, а также несоответствие сокращения производства численности излишней рабочей силы. Также установлены причины безработицы и уменьшения занятости населения. Выведено, что для лучшего функционирования рынка труда нужно работать с целью развития социально-экономической политики. Особая роль в содействии эффективному функционированию рынка труда принадлежит принятию концепции, которая бы предусматривала стимулирование инновационного развития институционального обеспечения рынка труда. Стратегия развития эффективного национального рынка труда должна базироваться на инновационной направленности деятельности его институтов с целью увеличения конкурентоспособности рабочей силы и повышения эффективности ее использования в регионах.

Ключевые слова: рынок труда, занятость, безработица, оплата труда, экономическая активность населения.

The article deals with the general situation on the labor market of Ukraine in recent years. The causes of unemployment among the population are analyzed, the structure of the employed population and the employed population by types of economic activity is determined. The demand and supply in the labor market are analyzed; an assessment of the health status of the population of Ukraine was conducted. The factors that cause unemployment and the appearance of informal employment are identified. The reasons for the lack of interest of employers in Persons of pre-retirement age due to lack of appropriate skills and qualifications. The most acute problem of the Ukrainian labor market is inefficient employment. It defines the degree of backwardness of developed countries from labor productivity, unemployment, hidden unemployment, as well as inconsistencies in production cuts and the amount of redundant labor. The development of the labor market of skilled labor is an urgent need for sustainable social development. In these conditions, the professional qualification and educational mark of supply-demand in the labor market must correspond to the stable development of the economy. There was an urgent need for an analysis of the functioning of the labor market in Ukraine and the development of mechanisms for its improvement. It also identifies the causes of unemployment and reduces employment. It has been established that for the better functioning of the labor market it is necessary to work on the development of socio-economic policy. Measures to intensify the development of the labor market in Ukraine should be: systematization of indicators for assessing its effectiveness; participation in the assessment of both domestic and foreign specialists; constant detection of deficiencies in the institutional maintenance of the functioning of the labor market; improvement of infrastructure. A special role in contributing to the effective functioning of the labor market is to adopt a concept that would stimulate innovation to create institutional support for the labor market. The strategy for the development of an effective national labor market should be based on the innovation orientation of its institutions in order to increase the competitiveness of the labor force and increase its efficiency in the regions.

Key words: labor market, employment, unemployment, wages, economic activity of the population.

Постановка проблеми. Розвиток економіки України пов'язаний з вирішенням таких важливих питань, як відродження вітчизняного виробництва, відновлення соціальної захищеності населення. У практичному вирішенні цих найгостріших проблем одне з центральних місць посідає ринок праці, що як невід'ємна складова ринкової економіки забезпечує розподіл та перерозподіл суспільної праці по галузях господарства, видах та формах діяльності, в територіальному просторі, за критерієм максимального ефективного використання трудового потенціалу домашнього господарства, підприємства, регіону, держави відповідно до структури суспільних потреб та форм власності. Сучасна інфраструктура ринку праці не в змозі повноцінно виконувати свої функції: хоча знижуються обсяги та тривалість безробіття, проте постають питання збалансованості попиту та працевлаштування робочої сили, зберігається нераціональна структура зайнятості. Загрозливим є дефіцит трудових ресурсів у зв'язку зі втратами кваліфікованих працівників, які знаходять собі робочі місця у більш розвинених країнах.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблеми вивчення ринку праці України, його стан та можливості розвитку були основоположними для досліджень таких науковців, як Є.П. Качан [1], Д.П. Богиня [3], А.Г. Горілий [4], Л.І. Воротіна [5]. Також науковці провели аналіз, результати якого свідчать про те, що в сучасних умовах в Україні поки що не сформовано ефективного ринку праці, що зумовлює проведення аналізу ринку праці, з'ясування основних тенденцій, які впливають на цей процес, а також їх змістовне наповнення.

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. Протягом багатьох років

ситуація на ринку праці України є досить нестабільною та потребує додаткових рекомендацій щодо його функціонування, що визначає актуальність вибраної теми.

Формулювання цілей статті (**постановка завдання**). Метою статті є вивчення, аналіз, дослідження проблем та перспектив розвитку ринку праці України.

Виклад основного матеріалу дослідження. Ринкова система є сукупністю взаємопов'язаних ринків, які охоплюють різноманітні сфери людської діяльності. Ці ринки взаємодіють між собою на основі цін, що формуються на них під впливом попиту, пропозиції, конкуренції тощо. Ринкові ціни є тією інформацією, що дає змогу постачальникам та споживачам ресурсів приймати необхідні економічні рішення та погоджувати їх. Основний товар на ринку праці – робоча сила – володіє фізичними та моральними якостями, які використовуються під час виробничого процесу [1].

Попит і пропозицію робочої сили, її ціну та вартість визначають фундаментальними елементами на ринку праці. Попит формується роботодавцями, саме вони диктують потреби ринку на робочу силу з боку підприємств та організацій. Пропозиція формується залежно від демографічної ситуації в країні, віку, статі та освіти робочої сили. Визначальними факторами для робочої сили є її вартість та ціна. Заробітна плата працівників – це ціна, за яку вони можуть пропонувати свою робочу силу.

Одним з найважливіших показників, які характеризують стан ринку праці України, є зайнятість населення. Наведемо дані про зайнятість населення України у табл. 1.

З наведених даних бачимо, що протягом п'яти років кількість економічного населення

Таблиця 1

Показники економічно активного населення України [7]

Роки	Економічно активне населення				У тому числі	
	Населення віком 15–70 років		Працездатне населення		Зайняте населення	
	в середньому, тис. осіб	% до населення відповідної вікової групи	в середньому, тис. осіб	% до населення відповідної вікової групи	віком 15–70 років в середньому, тис. осіб	працездатне населення % до населення відповідної вікової групи
2014	19 920,9	62,4	19 035,2	71,4	18 073,3	56,6
2015	18 097,9	62,4	17 396,0	71,5	16 443,2	56,7
2016	17 955,1	62,2	17303,6	71,1	16 276,9	56,3
2017	17 854,4	62,0	17 193,2	71,5	16 156,4	56,4
2018	17 747,7	61,9	17 090,5	71,9	16 131,2	56,1

Таблиця 2

Показники безробіття в Україні [7]

Безробітне населення (за методологією МОП)				
Роки	Населення віком 15–70 років		Працездатне населення	
	в середньому, тис. осіб	% до населення відповідної вікової групи	в середньому, тис. осіб	% до населення відповідної вікової групи
2014	1 847,6	9,3	1 847,1	9,7
2015	1 654,7	9,1	1 654,0	9,5
2016	1 678,2	9,3	1 677,5	9,7
2017	1 698,0	9,5	1 697,3	9,9
2018	1 712,8	9,7	1 709,4	9,8

Україні віком 15–70 років коливалася в межах 17–19 мільйонів осіб. Найбільше зниження показника спостерігається з 2016 року, як бачимо, ситуація нині не стає кращою. Якщо розглядати зайняте населення працездатного віку, то тут спостерігається така ситуація: протягом п'яти років найвищий показник зайнятості (18,1 млн.) зафіксовано у 2014 році, найнижчий (16,2 млн.) – у 2018 році. У відсотковому значенні на 2018 рік зайняте населення працездатного віку становить 56,1%, що демонструє найнижчий рівень зайнятості за останні п'ять років.

Наступним важливим показником, який визначає стан ринку праці, є рівень безробіття. В Україні нині він становить 9,1%. Це досить висока позначка серед показників країн Європи (у Польщі він складає 4,4%, в Італії – 8,9%, у Франції – 9,0%, у Німеччині – 3,4%, у Чеській Республіці – 2,2%). Дані про безробіття в Україні наведено в табл. 2.

Аналізуючи дані, наведені в табл. 2, бачимо, що найменша кількість безробітного населення (1,6 млн.) була у 2015 р., що становило 9,1%. Найвищий показник (1,8 млн.) зафіксовано у 2014 р. У 2018 р. безробіття сягає 1,7 млн., що становить 9,7%.

Досить високим є показник безробіття нині серед молоді, а саме 25%. Експерти відзначають, що за теперішньої ситуації він підвищиться й може сягнути 30–50%.

Найбільша кількість безробітних (31,4%) звільнена за власним бажанням, 27% – з економічних причин, 19,3% населення не працює після закінчення навчання. Дані про причини безробіття наведено на рис. 1.

Головною причиною спаду зайнятості та підвищення безробіття визначають погіршення політичної ситуації в країні за останні роки.

Оскільки зайнятість населення в Україні знижується, можна прослідкувати тенденцію щодо сфер зайнятості трудових ресурсів. Дані про це наведено в табл. 3.

З наведених даних видно, що у 2014 році спостерігалось підвищення зайнятості населення по всіх галузях з подальшим стрімким спадом наступних років. Найбільша кількість зайнятого населення за останні роки спостерігається у сфері оптової та роздрібною торгівлі; ремонту автотранспортних засобів і мотоциклів, сільському господарстві та промисловості, хоча в кожній з них спостерігається спад за останній рік. Найнижчими є показники зайнятості у сферах мистецтва, спорту, відпочинку та інформації, телекомунікації, фінансової діяльності. Формування саме таких тенденцій на ринку праці відбувається через те, що Україна є сировинною та низько технологічною країною [2].

Одним з основних показників, що виділяють для характеристики ринку праці, є оплата праці. В Україні порівняно з іншими країнами

світу вона вирізняється низьким рівнем, хоча за останній рік у гривневому еквіваленті заробітні плати зросли, але у зв'язку з тим, що паралельно зросла інфляція, населення не відчуло підвищення рівня життя. Найвищі заробітні плати отримують працівники в галузі авіаційного транспорту (30 684 грн.), найнижчі – у сфері охорони здоров'я та соціальної допомоги (6 034 грн.). Загалом середній рівень зарплат у 2018 році зафіксований на рівні 8 865 грн.

В сучасний період кризи на українському ринку праці втрачають свою актуальність такі професії, як юристи, адміністративні службовці та топ-менеджери. Людям цих професій досить

важко в пошуку робочого місця з гідною оплатою праці.

Економічний спад, який зараз прослідковується в Україні, породжує ще одну проблему, а саме відтік робочої сили. Причому зараз територію України в пошуках роботи покидають як представники середнього класу, так і висококваліфіковані кадри. З близько трьох мільйонів українських мігрантів 30% мають вищу освіту. Так, варто відзначити стрімке збільшення міграції серед студентів. Навчальна міграція набула свого розвитку за рахунок можливості навчання з подальшим працевлаштуванням за кордоном. Якщо ще кілька років тому міграція відзначалася сезонним характером, то останні два три

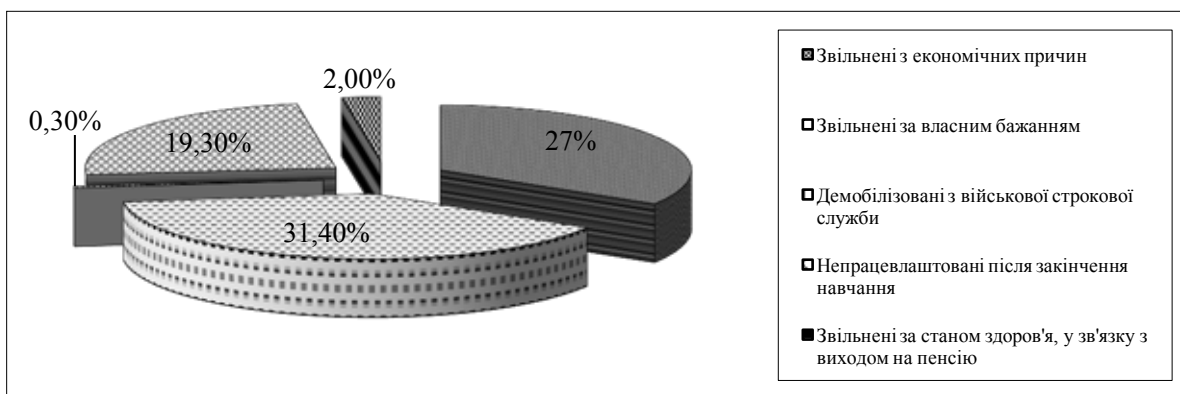

Рис. 1. Кількість безробітних за причинами безробіття

Таблиця 3

Зайняте населення за видами економічної діяльності, тис. осіб [7]

Показник	Роки			
	2014	2015	2016	2017
Усього зайнято	18 073,3	16 443,2	16 276,9	16 156,4
Промисловість	2 898,2	2 573,9	2 494,8	2 440,6
Будівництво	746,4	642,1	644,5	644,3
Сільське, лісове та рибне господарство	3 091,4	2 870,6	2 866,5	2 860,7
Оптова та роздрібна торгівля; ремонт автотранспортних засобів і мотоциклів	3 965,7	3 510,7	3 516,2	3 525,8
Транспорт, складське господарство, поштова та кур'єрська діяльність	1 113,4	998,0	997,2	991,6
Тимчасове розміщування й організація харчування	309,1	277,3	276,7	276,3
Інформація та телекомунікації	284,8	272,9	275,2	274,1
Фінансова та страхова діяльність	286,8	243,6	225,6	215,9
Операції з нерухомим майном	286,1	268,3	255,5	252,3
Професійна, наукова та технічна діяльність	456,0	422,9	428,1	415,9
Діяльність у сфері адміністративного та допоміжного обслуговування	334,3	298,6	304,3	297,9
Державне управління й оборона; обов'язкове соціальне страхування	959,5	974,5	973,1	979,7
Освіта	1 587,7	1 496,5	1 441,4	1 423,4
Охорона здоров'я та надання соціальної допомоги	1 150,4	1 040,7	1 030,4	1 013,6
Мистецтво, спорт, розваги та відпочинок	221,2	207,9	201,6	199,8
Інші види економічної діяльності	382,2	344,7	345,8	344,6

кризових роки вона стає постійною. Найбільш привабливими для трудових мігрантів з України є Польща, Чехія, Італія, Білорусь та Росія. Так, норвезький економіст Ерік Райтнер прогнозує, що відкриття кордонів між Україною та Європейським Союзом спричинить відтік молоді до 9 мільйонів осіб. Він пояснює, що Латвія у свій час таким чином втратила 20% трудових ресурсів країни. Е. Райтнер стверджує, що Україні необхідно спрямувати всі свої сили на збереження виробництва, аби запобігти втраті ще більшої кількості працездатного висококваліфікованого населення [3].

Виявляють такі основні причини міграції:

- природно-кліматичні (екологічні умови та катастрофи);
- соціально-економічні (рівень економічного розвитку, розміщення територій, розвиток інфраструктури, тобто можливості працевлаштування, освіти тощо).

Міграційна політика держави здійснюється методами заохочення або організації притоку чи відтоку іноземців (квотування, жорсткість контролю, візовий режим, додаткові гарантії працевлаштування, броня на зайнятість, пільги по оподаткуванню підприємця за прийом інвалідів, іммігрантів, фінансова допомога тощо).

Проаналізувавши ринок праці України, можемо сказати, що ситуація досить ускладнена. Інтеграційні процеси, про які так гучно говорять політики та експерти, вимагають удосконалення та проведення більш ефективної політики на ринку праці. Передовими цілями мають бути зменшення безробіття, збільшення кількості робочих місць, створення вигідних умов праці, сприяння тому, щоб українські фахівці працювали на благо держави, адже проблема еміграції трудових ресурсів є однією з ключових проблем ринку праці України.

На ринку праці визначаються деякі недоліки, які мають вплив на ефективний розвиток ринку праці України:

- 1) значна частка представників простих професій порівняно з низькою часткою професіоналів та фахівців;
- 2) нерівномірність попиту та пропозиції на робочу силу;
- 3) низький рівень зайнятості та оплата праці, що супроводжується збільшенням темпів безробіття.

Для вдосконалення функціонування ринку праці України необхідно визначити єдині концептуальні підходи до оцінювання функціонування ринку праці, розробити напрями його комплексного вивчення та системи статистичних показників, згідно з якими будуть визначені конкретні заходи щодо вдосконалення політики зайнятості в країні [4].

Оцінити, виміряти та визначити основні тенденції на ринку праці можна за умови впровадження концепції ефективного функціонування ринку праці. Ця концепція передбачає збалан-

сування попиту на робочу силу та її пропозиції в межах країни, регіонів, районів, що сприятиме подальшому розвитку соціально-трудова відносин, підвищенню рівня зайнятості населення, забезпеченню належної оплати праці, гідному матеріальному майбутньому людини.

Отже, на нашу думку, основними складовими концепції ефективного функціонування ринку праці можуть бути:

- можливість працевлаштування на ринку праці, отримання гідної роботи;
- створення адаптованої до умов ринкової економіки системи соціального захисту населення від безробіття; удосконалення політики зайнятості в галузі трудової міграції;
- забезпечення належної оплати праці, гарантії отримання мінімального доходу;
- безпека умов праці та охорона праці на робочих місцях;
- поліпшення умов праці жінок, забезпечення рівних з чоловіками можливостей працевлаштування;
- створення умов для розширення та постійного оновлення банку вакансій, співпраця підприємств, установ, організацій з Державною службою зайнятості;
- забезпечення ефективної взаємодії служби зайнятості з роботодавцями;
- скорочення неефективних робочих місць, модернізація та створення нових;
- стимулювання гнучких форм зайнятості населення задля скорочення робочого часу та збільшення вільного;
- надання робочих місць молоді, розвиток співпраці між навчальними закладами та підприємствами;
- можливість підвищення кваліфікації та перекваліфікації працівників;
- розвиток виробництва та створення нових робочих місць у сільській місцевості;
- надання державної підтримки депресивним територіям, промисловим регіонам країни;
- запровадження системи державного замовлення та оплачуваних громадських робіт.

Висновки. Ринок праці є самостійною комплексною системою в ринковій економіці, функціонально пов'язаною з ринком товарів та послуг, ринком капіталу, ринками житла, інформації, освітніх послуг та духовних благ, ринком робочих місць, що, з одного боку, безпосередньо залежить від зазначених ринків, а з іншого боку, є такою, що впливає на їхнє формування. Ринок праці як частина ринкової структури забезпечує рух товарів та послуг, вилучаючи ресурси з галузей народного господарства відповідно до руху капіталів та товарів. Відносна самостійність ринку праці визначається специфікою функціонування суб'єктів, особливостями умов виникнення ринку праці, наявністю притаманних лише йому механізмів інфраструктури, особливостями товару, що циркулює на ринку праці, а також особливостями визначення обсягів попиту

та пропозиції тощо. Проте ринок праці потребує також активного втручання держави, яка, застосовуючи різноманітні важелі впливу, регулює трудові відносини в Україні. Вона відіграє велику роль у формуванні суб'єктів економічної діяльності на вітчизняному ринку праці [5].

На сучасному етапі розвитку, тобто в умовах ринкової трансформації економіки України, ринок праці перебуває у стані адаптації до нових умов господарювання. Зниження зайнятості, зростання безробіття, широкомасштабна трудова міграція, зростання неформальної зайнятості, дисбаланс попиту й пропозиції робочої сили, низький рівень кваліфікації працівників, занепад регіональних ринків праці основних галузей господарства, низький соціальний захист незапрацездатних громадян є най-

актуальнішими сьогодні проблеми ринку праці України [6].

Ринкова трансформація економічної системи України привела до радикальних змін в усіх сферах життєдіяльності суспільства, зокрема в галузі трудових відносин, зумовивши виникнення нових форм зайнятості й ринку робочої сили з вільним рухом останньої.

В Україні поступово формується прогресивна структура зайнятості, що забезпечується активною інвестиційною політикою, спрямованою на підтримку систем життєзабезпечення та соціальної сфери, розвиток інфраструктури, а також перспективних галузей та виробництв, що мають напрацювання на рівні або вище світових технічних досягнень чи можливість у майбутньому значного розширення попиту.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Качан Д.П. Управління трудовими ресурсами. Київ, 2015. С. 123–126. URL: https://www.studmed.ru/kachan-dp-shushpanov-dg-upravlnnya-trudovimi-resursami_fee1ecefdef.html (дата звернення: 19.03.2019).
2. Аналіз сучасного ринку праці в Україні. 2017. URL: https://studwood.ru/1299856/ekonomika/analiz_suchasnogo_rinku_pratsi_v_ukrayini (дата звернення: 19.03.2019).
3. Богиня Д.П. Основи економічної праці. 2014. С. 76–80. URL: <http://polka-knig.com.ua/article.php?book=620&article=32544> (дата звернення: 19.03.2019).
4. Горілий А.Г. Історія соціальної роботи. 2017. С. 100–110. URL: <https://studfiles.net/preview/5454615> (дата звернення: 22.03.2019).
5. Воротіна Л.І. Формування ринку праці на основі розвитку людського потенціалу. 2016. URL: <https://pneu.stu.cn.ua/index.pl?task=arcls&id=32> (дата звернення: 22.03.2019).
6. Стан сучасного ринку праці України. 2017. URL: <http://ela.kpi.ua/bitstream/123456789/18338/1/27Pigul.pdf> (дата звернення: 22.03.2019).
7. Державна служба статистики України. URL: <http://ukrstat.gov.ua> (дата звернення: 22.03.2019).